

El ferro que mata: les armes de la Berga medieval*

De la extraordinària riquesa documental que conté l'arxiu de la Comunitat de Preveres de Berga n'és un exemple la gran quantitat d'informació que proporciona sobre elements defensius i ofensius que apareixen en els inventaris berguedans, i que es poden agrupar en quatre categories: arnès del cavaller, arnès del cavall, armes i falconeria.

L'arnès del cavaller

Entenem per arnès el conjunt d'armes defensives que portava un cavaller. Entre elles, i en primer lloc, destaquen les cuirasses o defenses del cos. Les cuirasses eren unes peces metàl·liques que protegien el pit i l'esquena. L'any 1383, entre els béns inventariats a casa de Jaume Trullars hi ha "*quosdam cuirazes*". Alguns anys més tard, el 1443, entre els seus béns, Ramon Puig també disposava d'"*unes cuyrasses*". Segons Martí de Riquer (1), les cuirasses solien anar cobertes, tant per raons de bellesa com per evitar que el sol les escalfés massa. Als inventaris berguedans s'esmenten dues cuirasses cobertes. La primera és la cuirassa citada l'any 1383 entre els béns de Pere de Coromines: "*quosdam cuyrases optimas copertas de blau*". La segona és la que es troba, l'any 1439, entre els béns de Miquel Oller: "*unes cuyrasses antigues ab la cuberta de cordovà negre*".

Dels elements que servien per protegir el cap els inventaris berguedans trobem esmentades la capallina i la cervellera. La capallina és un element defensiu que ja apareix citat en el *Libre dels Feyts*. Era una variant del capell de ferro, o sigui, era un casc de ferro d'ales amples i caigudes i no tenia careta. Entre les armes de Pere de

Coromines, l'any 1383, apareix "*unam capallinam ferri*".

Molt més abundants són les referències a la cervellera, un casc rodó, ajustat a la forma del crani, que arriba fins a migfront i que pot anar per damunt o per dessota de la cofa o la malla que protegeix el cap. Les referències que se'n conserven als inventaris berguedans daten totes del segle XV i donen una certa idea de que es tractava de peces obsoletes. Així ho semblen indicar aquestes expressions: "*una cervellera plena de ferrament*", "*una cervellera rodona antiga*" obé "*duas cervelleras antigues*".

Creiem que el "*gortyal*" que apareix, en un inventari de 1383, entre els béns de Jaume Trullars, ha d'identificar-se amb un gorjal

o gorguera, peça de ferro que protegia el coll. Així com el "*flascho*" que hem trobat a casa de Jofre Cardona creiem que es tracta d'un flaó, un tascó que es col·locava, en l'arnès de junyir, entre les defenses del pit i l'escut, per tal d'evitar cops.

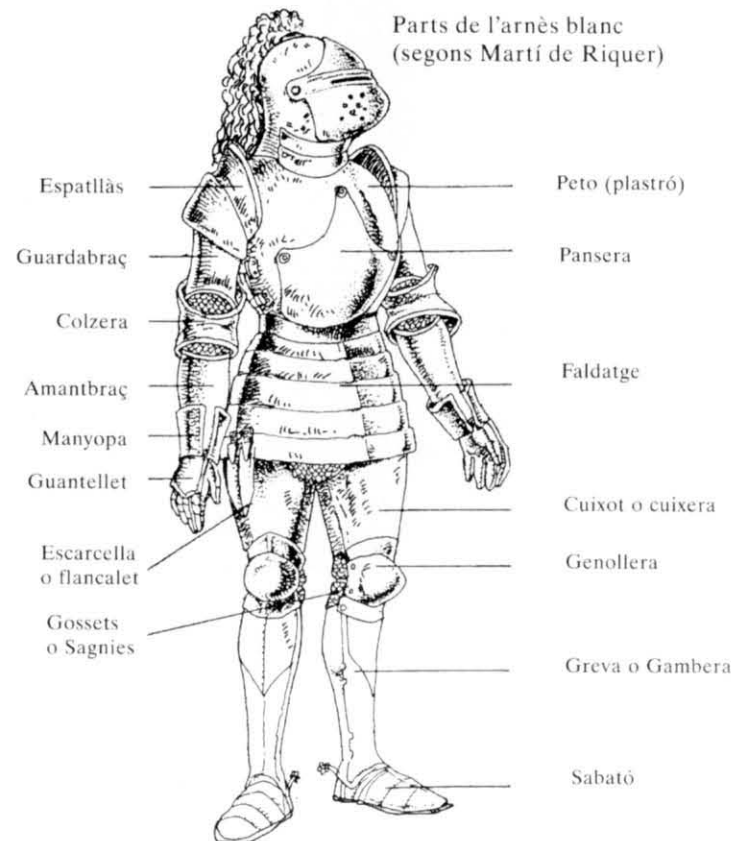
Quant a la defensa dels braços, hem trobat esmentats en els inventaris berguedans els espatllasos, les espatlleres, les colzeres, els avantbraços, el braçal, els guants i les manyopes. Els espatllasos eren unes defenses de les espatlles i del braç que a vegades cobrien la part superior de l'esquena. L'any 1441, entre els béns de Jofre Cardona, apareixen citats "*dos pallasos d'arnès italià, un dret e l'altresquer*". És interessant la re-

marca dels que fan l'inventari concretant que es tracta d'una peça italiana. Els arnesos italians tenien, ja des del segle XIV, un gran prestigi. Aquesta cita doncs, ens mostra que aquests espatllasos de Jofre Cardona eren peces de qualitat.

Les espatlleres només apareixen citades dues vegades als inventaris estudiats. Les trobem citades l'any 1383 entre els béns de Jaume Trullars "*quosdam spatlleries sotils*" i l'any 1421 entre els d'Arnau Sala "*unes spatlleres*". Les espatlleres eren unes defenses perpuntejades, o sigui, enconxadades. Com el seu nom indica, la seva missió era la defensa de les espatlles. Les colzeres, també anomenades guardes de colze, protegien aquesta part del braç. A Berga, només trobem esmentades unes colzeres. Són de Jaume Duran i les trobem en recompte dels seus béns fet l'any 1383: "*duas colzerias cum earum aparatibus*".

Els avantbraços, també anomenats amantbraços, eren les defenses de l'avantbraç. Entre la documentació que ens proporcionen els inventaris berguedans només hi ha una menció a aquesta peça defensiva. Concretament la trobem entre els béns de Jofre Cardona, l'any 1441: "*un pereyll de avantbraços*" relacionats amb una altra peça de l'armadura, les manyopes, peça que defensava la mà: "*un pereyll de manyopas*". Una altra peça que defensava aquesta part del cos eren els guants de malla que trobem citats l'any 1383 entre els béns de Pere de Coromines: "*unum quant de maylla*".

Finalment, la peça mencionada més vegades als inventaris és el braçal o bracer que defensava el braç. A la major part de cites

sempre s'especifica que es tracta d'una peça de ferro. A tall d'exemple citem "*unam braçaleriam ferri*" que apareix citada l'any 1383 entre els béns de Francesc Torrent.

Passant a les defenses de les extremitats inferiors, les referències que n'hem trobat entre la documentació estudiada ens parlen de cuixeres, escarcelles, gamberes, esperons i estivals. Les cuixeres eren les proteccions de les cuixes i es posaven sobre les calces de roba. Aquest tipus de proteccions les trobem esmentades a Berga l'any 1383 entre els béns de Jaume Trullars i de Pere de Coromines. En aquest darrer cas, la cita específica que es tractava de peces de ferro: "*quasdam cuxerias ferri sotils*". L'escarcella era una defensa de la cuixa que penjava de la part baixa de la cuirassa. La seva funció era protegir la cuixa per la part de davant. A Berga només hi ha una menció a l'escarcella. La trobem entre els béns d'Arnau Sala, l'any 1421.

Protegent les cames trobem les gamberes, que apareixen citades només dues vegades als inventaris berguedans. Jaume Trullars i Pere de Coromines posseïen gamberes de ferro: "*quasdam camberias ferri*" i "*quosdam camberes*", respectivament.

L'esperó és l'element que s'utilitzava per estimular el cavall. És una peça bastant mencionada als inventaris berguedans. Devia ser un element relativament comú ja que en totes les mencions sempre en citen més d'un. Així, Jaume Duran en tenia nou i Pere de Coromines i Jofre Cardona, tres cadascú. Només en el cas de Pere de Coromines se'n dona una descripció detallada. Es tracta de "*tres sperons ferri cum brocha*". Es tracta d'algun tipus d'ornamentació o designa un dels dos tipus d'esperons que es coneixen, els de punta de ferro i els de rodeta?

Els estivals eren unes sabates no essencialment militars. L'any 1383 Jaume Trullars i Pere de Coromines disposaven d'un parell d'aquestes sabates cadascú. Els estivals de Jaume Trullars eren de cuir, "*quosdam stivals de corio*" (19), i els de Pere de Coromines eren nous "*quosdam stivals novos*".

Finalment ja només ens queda parlar dels escuts. A Berga s'inventarien tres tipus diferents

d'escut: el pavès, el broquer i l'escut. El pavès era un escut gran i llarg, que cobria molta part del cos i que era utilitzat fonamentalment per la infanteria. Per les referències trobades als inventaris berguedans podem saber que n'hi havia de mides diferents, com "*un paves petit*" que trobem el 1439 a l'inventari dels béns de Miquel Oller i que alguns eren pintats, com el que trobem l'any 1383 a casa de Francesc Torrent: "*unum mig paves depictum*".

El broquer, citat moltes vegades en la documentació berguedana, era un escut petit, cobert de llaunes de ferro o d'acer i sovint rodó. El broquer que apareix entre els béns de Francesc Torrent, inventariats l'any 1383, ens permet confirmar que era de ferro i que també rebia el nom d'"auxilem": "*unum auxilem sive broquer ferri*". L'escut era similar al broquer ja que, com aquest, també anava cobert de llaunes metàl·liques. L'any 1383, entre els béns de Pere de Coromines apareix la menció a un escut i també anys més tard, el 1453, entre els de Ramon Fuster, sense que ens en donin cap descripció.

L'arnès del cavall

Referent a l'arnès del cavall o mul, trobem esmentats selles, cabestres, frens i pitrals. La sella és un seient de cuir, de forma especialment adaptada a l'esquena del cavall, amb la superfície

en haver-la de menar o en tenir-la lligada. Els inventaris berguedans només apareixen dues referències als cabestres. Ambdues mencions daten de l'any 1441 i pertanyen a l'inventari de béns de Jofre Cardona. La documentació específica que un dels cabestres és de cavall i que és antic i que l'altre és de mul.

Les armes

Quant a les armes, hem trobat referenciades les següents: astil, estralla, ballesta, bessa, coltell, daga, dard, dall, espasa, ganivet, llança, mandret, matràs, passador, pilota de plom, punyal, virga, vira, tallola i treta. L'astil és una asta de petites dimensions, o sigui, una arma composta d'un ferro punxagut posat al cap d'una perxa o mànec llarg. Aquest tipus d'arma apareix esmentat una sola vegada als inventaris berguedans. La trobem entre els béns de Miquel Oller, inventariats l'any 1439.

La ballesta és una de les armes mencionades més vegades als inventaris berguedans. Es tracta d'una arma consistent en un arc muntat a l'extrem d'una barra de fusta en angle recte que serveix per donar bona direcció al projectil. Fou una arma molt usada durant tota la Baixa Edat Mitjana i, amb el pas dels anys, va anar evolucionant per tal d'augmentar la seva eficàcia. La ballesta més senzilla, documentada ja en el segle XIII, tenia tres parts essencials: arc, arbrer i corda. L'arc podia ser de metall, de banya o de fusta forta i flexible.

Als inventaris berguedans estudiats, la notícia més antiga que parla de la ballesta data de finals del segle XIV. En aquesta documentació ara esmentada trobem referències a ballestes amb arc i arbrer de fusta i a ballestes amb arc i arbrer de metall. Així podem llegir: "*una ballesta de fust*" i "*una bona ballesta de cer*". Les ballestes citades als inventaris de finals del segle XIV no indiquen de quin material estan fetes, en canvi les citades en el segle XV, generalment, concreten si són de fusta o de metall. Aquest fet ens porta a pensar que, majoritàriament, les ballestes més antigues devien ser de fusta, material que es va continuar emprant el segle XV, jun-

tament amb el metall, material més modern i més resistent.

La corda podia ser de cànem, de budell o de nervis retorçats. Als inventaris berguedans trobem tres referències a les cordes de les ballestes. Així podem llegir: *"un arch de ballesa de fust ab corda"*, *"una ballesa de cer genovesa meyns de corda, de sis o set cayrons"* i *"una ballesa de fust meyns de corda e meyns de (...)"*. En cap cas es cita de quin material estaven fetes aquestes cordes.

Enmig de l'arbrer hi havia la nou, que solia ser de banya o de metall, i servia per retenir la corda tensada fins al moment de disparar: *"un asbrer de ballesa meyns de nou"*. La nou s'articulava amb una clau. Pitjant la clau, la nou es girava i deixava lliure la corda, la qual es destensava i donava impuls al projectil: *"una clau de ballesa"*.

De ballestes n'hi havia de molts tipus. Les documentades a Berga són la ballesa d'estrep o de croc, la ballesa genovesa, la ballesa de lligades, la ballesa rotlonera, la ballesa *"rateriam"* i la ballesa matrassera. La ballesa d'estrep o de croc és aquella que al cap superior de l'arbrer té un estrep, dins el qual el ballestier posava el peu per fer-hi força, mentre amb un croc que duia penjat a la cintura enganxava la corda i l'estirava fins a posar-la subjecta a la nou. Aquest tipus de ballesa és el que apareix mencionat més vegades en la documentació berguedana. La referència més antiga data de l'any 1383 i la més moderna de l'any 1453. Així, trobem *"unam ballistam cum suo croch"* (38) i *"un astrep de ballesa"*.

La ballesa genovesa fa referència al lloc on era fabricada. Les seves diferències amb la ballesa abans descrita no eren essencials sinó més aviat eren detalls de construcció externa. En la documentació berguedana estudiada només hi ha una menció a una ballesa genovesa: *"una ballesa de cer genovesa meyns de corda, de sis o set cayrons"*.

La ballesa de lligades apareix en la documentació catalana del segle XV encara que no es coneix massa bé quines eren les seves característiques. Als inventaris berguedans hi ha també una referència a aquest tipus de balles-

ta. A l'inventari dels béns de Miquel Oller fet l'any 1441 podem llegir: *"una ballesa de fust ab lligades"*. No hem sabut identificar la ballesa *"rateriam"* que figura entre els béns de Pere Salner.

Finalment trobem la ballesa rotlonera o de rotlló *"una balesta de fust rotlonera sotil"*, anomenada d'aquesta manera perquè els projectils que llençava eren rotllons, unes boles de metall. Segurament es deu referir a aquest tipus de projectil la cita que trobem a l'inventari dels béns de Pere de Corromines de l'any 1383: *"unam pilotam plumbi"*. La ballesa matrassera, que en la documentació berguedana es menciona simplement com a matrassera, era aquella que disparava matrasos, o sigui, unes barres llargues acabades amb una cabota cilíndrica o quadrangular. Així la documentació berguedana ens parla de: *"unam matraceriam fusti"*, *"una matrassera i tres matrasos"*.

A més de rotllons i els matrasos, els projectils utilitzats en les ballestes podien ser estralles, beses, passadors, vires i treites. L'estralla, mencionada en l'inventari dels béns de Ramon Fuster de l'any 1453 és una sageta, o sigui, una fletxa. No hem pogut localitzar el significat de "bessa", paraula que apareix mencionada l'any 1441 en l'inventari dels béns de Jofre Cardona. Pel fet de citar-se juntament amb el carcaix, els passadors i les vires, cre-

Tapa d'un sepulcre procedent de l'església romànica de Sant Martí de Puig-reig i que actualment es conserva al Museu Comarcal de Berga.

FOTO RAMON VILADÉS

Cota de malla. ARXIU ARB

iem que ha de tractar-se d'un tipus de projectil de ballesa.

El passador és un tipus de sageta molt afilada i també es troba present als inventaris berguedans així com també la vira i la treite. La primera és una sageta prima i de punta molt aguda i la segona una variant d'aquella. Possiblement la menció que trobem el 1383 a *"unam virgam sardischam"*, que podem traduir per una verga sardesca (de Sardenya?) deu fer referència a un tipus de projectil prim semblant a la vira i a la treite.

Els projectils de ballesa es guardaven en un recipient especial, el carcaix. Així, entre els béns de l'inventari de Jofre Cardona

fet l'any 1441 trobem: *"un carquaix amb XIV passadors, tres besas e una vira de tirar a triquet"*.

L'arma que apareix citada més vegades als inventaris berguedans és l'espasa. La trobem mencionada sota tres formes diferents: ensems, gladius i spasa. Segons Martí de Riquer l'espasa és l'arma ofensiva més freqüent a l'Edat Mitjana i, per tant, és lògic que, tal i com passa a Berga, sigui la més documentada.

L'espasa consta de tres parts principals: el pom, la croera i la fulla. El pom és l'extrem de l'espasa, el lloc per on aquesta s'empenya. La croera és el conjunt dels dos braços de l'espasa, la peça horitzontal que separa la fulla del mànec, que evita que la mà rellisqui, i que amb el conjunt vertical de l'espasa forma una creu de braços curts. Entre els béns que

posseïa Jofre Cardona l'any 1441 hi havia aquests dos elements ara esmentats: *"una crohera e un pom d'espasa"*.

Malgrat ser abundants, les notícies que sobre les espases apareixen als inventaris berguedans d'entre finals del segle XIV i mitjans segle XV ens donen pocs detalls de com eren. Només en alguns casos ens diuen que eren de ferro o que eren grans *"unum ensilem magnum ferri"*.

Una variant de l'espasa era el mandret, que Martí de Riquer defineix com una espasa d'una mà. Als inventaris berguedans trobem cinc referències a mandrets. La més antiga data de l'any 1383 i la més moderna del 1448. Aquestes referències només ens permeten conèixer que algunes d'aquestes espases de mà eren de ferro. Així podem llegir en l'inventari de béns de Pere de Coromines datat l'any 1383 *"unum mandret ferri sotil"*.

Als inventaris berguedans també trobem nombroses referències a la llança, una arma ofensiva que s'utilitzava sobretot en les lluites a cavall. La llança té dues parts principals, el ferro i l'asta. El ferro, també anomenat relló, és la punta superior i, com el seu nom indica, era de ferro. En la documentació berguedana trobem dos esments a aquesta part de la llança. Així als inventaris de Joan Noguera i de Maties Serra, dels anys 1435 i 1453 respectivament, podem llegir: *"un fer de lança"*.

L'asta era el pal de la llança. Trobem una referència a aquesta part de la llança en l'inventari dels béns de Jaume Duran de l'any 1383: *"unam astam lancee"*. La documentació estudiada no aporta cap dada descriptiva de com eren les llances que tenien els berguedans. Només en una ocasió se'ns parla d'un tipus especial de llança, concretament l'any 1383 trobem: *"unam lanceam vocatam sconam munteram"*. Segons Martí de Riquer, l'escona és una arma que possiblement té un origen basc. Es troba citada diverses vegades en les cròniques de Desclot i de Muntaner. Era una petita llança de git, usada en la cacera (d'aquí la denominació de muntera) però que alguns cavallers, com per exemple Pere el Gran, usaven en la guerra.

Espasa de Pere IV. ARXIU ARB

Les llances es guardaven en uns mobles especials anomenats llancers que tenien com a missió fer-ne ostentació ja que es situaven sempre en un lloc ben visible. A Berga, disposaven de llancers les cases de Pere de Coromines, Jaume Trullars, Jaume Duran, Francesc Torrent i Pere de Miquels. La ubicació dels llancers dins de les cases era diversa. Així trobem llancers a la cuina, a la sala, al corredor i al pujant de l'escala, tots ells llocs on les armes podien ser vistes amb facilitat ja que es tracta de parts públiques de la casa.

En dues ocasions els inventaris berguedans ens parlen de la visarma o guisarma. Trobem aquesta arma entre els béns de Pere de Coromines (1383) i de Ramon Puig (1448). La visarma o guisarma era una arma ofensiva que consistia en un llarg mànec a l'extrem del qual anava, en posició vertical i amb una certa tendència a corbar-se a manera de mitja lluna, un coltell ben esmolat. Se la considera un antecedent de l'alabarda. Era una arma que utilitzaven els peons i era particularment eficaç en la lluita contra la cavalleria. La visarma es troba en la documentació catalana entre els segles XII i XVI.

La visarma devia ser semblant al dall, arma que apareix citada dues vegades en la documentació berguedana. Es tracta d'una arma blanca amb una fulla amb tall corbada en angle recte i posada al cap d'un mànec llarg. En les referències a aquesta arma que trobem en els inventaris berguedans s'hi afegeix el qualificatiu *"d'armes"*. Així podem llegir entre els béns de Miquel Oller i els de Maties Serra, respectivament, *"un dayll d'armes"* i *"dos daylls d'armas"*. Segons Martí de Riquer el mot *"d'armes"* s'ha d'entendre com a armes de junyir, o sigui, no es tractaria d'armes de guerra sinó d'armes per concórrer a jocs militars. En aquest cas, però, creiem que possiblement s'afegeix el qualificatiu *"d'armes"* a dall per a diferenciar-lo de l'eina agrícola que porta el mateix nom.

Una variant de la llança era el dard, arma que també trobem diverses vegades esmentada en la documentació berguedana. El dard era una arma llençadissa,

més curta que una llança, que es tirava amb la mà. Els dards documentats a Berga no tenen cap característica remarcable *"unum dart"* o bé són tots ferro, *"un dart tot de fer"* o bé petits *"tres darts petits"*.

Com a armes ofensives curtes trobem esmentades en els inventaris berguedans la daga, el coltell, el punyal i el ganivet. La daga, el coltell i el punyal han de ser considerats segons Martí de Riquer com denominacions diferents d'una mateixa arma consistent en una fulla de metall curta, també anomenada ferro o ferrussa, i un mànec o empunyadura, anomenat mantí o amantí. La cita *"una punyal ab sa bahina e son ganivet tot nou"* que trobem l'any 1439 en l'inventari dels béns de Miquel Oller creiem que ens indica que la fulla de metall de les dagues, punyals o coltells també s'anomenava ganivet.

Aquesta arma curta es portava cenyida al costat dret i era molt útil en els combats a peu. Es guardava dins una beina o funda reforçada en la part inferior per una peça anomenada guaspa. Així ho trobem l'any 1383 a l'inventari dels béns de Pere de Coromines on podem llegir: *"unam daguam cum ganifulo cum guaspa"*. La guaspa i el bocall, la seva corresponent part superior, lligaven la beina a la corretja, element que també trobem esmentat als inventaris berguedans. Així, l'any 1453 Ramon Fuster tenia entre els seus béns *"una correya e un punyal"*. Segurament el mateix significat té el terme *"cinta"* que trobem l'any 1448 a l'inventari de béns de Ramon Puig: *"un coltell de cinta"*.

La falconeria

Quant a l'art de la falconeria, entesa com a ensinistrament d'ocells de presa i la cacera amb aquests, només n'hi ha una menció als inventaris berguedans analitzats. Es tracta d'una *"longa i un capell d'astor"* que pertanyen a Jofre Cardona que figura mort el 1441. Una longa és una corretja per fermar ocells de caça i un capell una capulla de cuir amb què es cobria el cap i es tapava els ulls dels falcons i altres ocells de caça, com l'astor, ocell carnisser de la família de les aquílides.

Les armes i els seus possessors

(No consta)

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 336r
1383, novembre, 20.

Aquest personatge de nom desconegut disposava de diverses armes. Tenia dues ballestes, una d'elles de boix, dues llances i un mandret. També es va trobar entre els seus béns un tros de braçal de ferro que el document dóna a entendre que és inservible. Totes aquestes armes les guardava a la sala de la casa on vivia al carrer del Corral de Berga.

Bartomeu Boixader

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 75r.
1383, febrer, 13

Bartomeu Boixader era un pare que vivia al carrer Pinsania de Berga. A la seva mort, en fer-se inventari dels seus béns, es troben unes quantes poques armes. En concret una ballesta amb croc, quatre espases i un dard. Totes aquestes armes eren guardades a la cambra on dormia el difunt.

Jaume Duran

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 112v.
1383, març

Jaume Duran era un personatge important a Berga. Almenys així ho sembla indicar el ric inventari dels seus béns que ens ha pervingut. Per aquest inventari podem deduir que Jaume Duran es dedicava a tractar amb llana i draps. Disposava d'un nombre no massa important d'armes que guardava en diversos llocs de la casa. A la cuina hi tenia uns llancers i també guardava armes entre les seves vestimentes, a la sala i al porxo. Disposava de diverses espases, d'un escut, d'una llança, d'un braçal, d'unes colzeres, d'una asta de llança i d'una sella de muntar.

Pere de Coromines

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 142v.
1383, abril, 8

L'inventari dels béns de Pere de Coromines és el que conté més referències a armes dels que hem estudiat. Malgrat conèixer poques coses de la seva biografia podem dir que era un personatge ric ja que tenia diverses cases de la seva propietat a Berga i, en una d'aquestes ubicada al carrer dels Forns, és on guardava les armes. En aquesta casa són tres els llocs on es troben armes, a l'entrada, al corredor i al dormitori principal. És en aquest darrer lloc on es guardaven la major part de les armes. Aquí hi trobem selles de muntar, espases, un guant de malla, una pilota de plom, diversos esperons, unes cuirasses, unes cuixeres, entre altres. Aquestes semblen ser les armes més personals i de dimensions més reduïdes de Pere de Coromines. Les que es guarden a l'entrada o en el corredor semblen ser de dimensions més grans com poden ser quatre llances, una llança anomenada ascona muntera, un escut o bé un dard.

Jaume Trullars

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 219v.
1383, juliol, 17

De Jaume Trullars en coneixem poques coses. Sabem que estava casat amb Elisenda i va morir l'any 1383. Per l'inventari dels seus béns podem deduir que es dedicava al negoci de la llana i dels draps. Disposava de dues cases, l'una al costat de l'altra. Posseïa un bon conjunt d'armes que guardava entre les dues cases. Tenia algunes armes, poques, a la casa on vivia repartides entre la sala i la cambra on dormia. Però, la major quantitat d'armes les guardava a la casa del costat de la que vivia. Allà, a la sala, hi tenia uns llancers amb quatre llan-

ces, dos pavesos i diverses peces d'arnès com són unes cuirasses, unes cuixeres, unes gamberes, uns esperons i unes botes de cuir.

Francesc Torrent

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 247r.
1383, agost, 28

De Francesc Torrent sabem que era sastre i que vivia a la plaça de Berga. Disposava d'un armament abundant que guardava en dues habitacions de la casa, una anomenada la cambra inferior i l'altra, l'habitació on dormia.

L'armament de Francesc Torrent era tant de tipus ofensiu com defensiu. Així, com a armes ofensives tenia dues ballestes (una d'elles de ferro), una matrassera de fusta, un croc, dues llances que guardava en uns llancers, una espasa i diversos projectils guardats en un carcaix, en concret tretze treites i quatre matrassos. Com a armes defensives tenia un braçal de ferro, tres pavesos (un d'ells partit i pintat) i tres broquers.

Pere Salner

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 31, f. 314r.
1383, octubre, 28.

Pere Salner era un pagès de qui coneixem ben poques coses. Hem de suposar que vivia a Berga, encara que l'inventari dels seus béns no ens indica la propietat de cap casa en aquesta vila. Disposava d'algunes armes que s'inventarien juntament amb els altres béns sense saber on es guardaven. Les armes de Pere Salner són ballestes, dards, un pavès i una llança.

Arnau Sala

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 27, f. 46v.
1421, novembre, 1.

Arnau Sala era un pagès que vivia a Berga. Tenia dues cases prop el forn sobirà d'aquesta vila. Entre els béns que s'inventarien a la seva mort es troben diverses armes, principalment armes ofensives. Totes aquestes armes es guardaven gairebé juntes, a la cambra on dormia. Arnau Sala tenia una ballesta que no guardava amb les altres armes sinó que l'inventari ens la situa al porxo. També trobem a l'inventari un croc, una llança, un dard, un fre i dues espases. Com a elements defensius Arnau Sala posseïa unes espatlles, una escarcella i un pavès.

Francisca

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 27, f. 86v.
1422, març, 21.

Francisca era vídua del tintorer Bernat Bestorra. Vivia a Berga, al carrer anomenat del Pujol. En l'inventari que es fa dels seus béns només figura una arma: una espasa que guarda a la cambra on dorm.

Joan Noguer

Inventari dels seus béns
APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v.
1435, desembre, 18.

Joan Noguer va morir a Tortosa sense fer testament. Coneixem poques coses de la seva persona: només que tenia una casa al carrer de les Canals, on havia viscut, i que darrerament s'havia traslladat a casa d'Arnau de Cercs. Hi havia algun parentiu entre els Noguer i els Cercs. És possible que aquest Joan Noguer sigui el pare d'aquell prevere Joan Noguer, júnior, que figura com a testimoni al testament de Bernat de Cercs redactat l'any 1437.

Joan Noguer disposava de poques armes i per la seva descripció semblen antigues i obsoletes. Tenia dues cervalleres antigues, un ferro de llança i dues llances velles. No les guardava amb massa cura ja que les tenia escampades entre la casa on havia viscut i la que vivia els darrers temps. El lloc on es varen trobar, l'entrada i el celler, refermen la idea que no eren massa valuoses.

Miquel Oller

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251, f. 27v.

1435, desembre, 18.

Era tintorer i vivia en una casa del carrer Menorets. Disposava d'un bon nombre d'armes ofensives i defensives que guardava en diferents llocs de la casa on feia estada, però també tenia algunes d'aquestes armes en altres cases, igualment de la seva propietat.

A l'entrada de la casa del carrer Menorets tenia diverses armes com una ballesta amb el seu croc, dos dards, dues llances, un dall i un pavès. A l'obrador hi trobem una espasa i una sella de rossí. Pujant l'escala, a la paret, hi tenia una matrassera, una cervellera, dos mandrets, una espasa i un astil. A la cambra on dormia, dins d'un bancal al costat del llit major, hi tenia guardat, juntament amb peces de roba de vestir, un punyal amb beina. Pel lloc on es guardava podem pensar que aquesta era, possiblement, l'arma més valuosa que tenia Miquel Oller. No sabem, ja que l'inventari no ho especifica, on guardava Miquel Oller les cuirasses antigues cobertes amb cordovà negre. Sí que ens diu que en una casa, que Miquel Oller tenia vora el monestir de les monges i que tenia llogada al mestre de les escoles, hi guardava dos pavesos.

Pere de Miquels

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 44r.

1441, abril, 4.

El mercader Pere de Miquels vivia en una casa situada al carrer Pinsania de Berga. La casa tenia, a més un hort i un colomer per la part del darrera.

En aquesta casa Pere de Miquel hi tenia algunes armes. A la paret, pujant l'escala que portava al pis superior, hi havia dos llancers, un d'ells era antic. Al menjador es guardaven dues cervelleres, un broquer i una ballesta rotilonera. En una cambra es trobava una altra ballesta. L'espasa de Pere de Miquels es guardava a la cambra on dormia, juntament amb la seva roba. Pere de Miquels no disposava de cap peça d'arnès.

Jofre Cardona

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 47r.

1441, setembre, 18.

Jofre Cardona era un personatge molt important. Almenys així ho semblen demostrar les nombroses possessions, robes, atuell, documents i altres béns continguts al seu inventari. Malgrat aquesta importància de Jofre Cardona, en sabem poques coses. Sabem que estava casat amb Elionor d'Aguilar, de Cardona, i que va morir a Berga, segurament de pesta, el mes d'agost de 1441 mentre la seva muller, també malalta, se'n va anar a Cardona, a casa dels seus familiars. Les circumstàncies de la seva mort van fer que els seus béns s'escampessin i que, guardats en cofres i caixes, es distribuïssin per diferents cases de la vila, guardades per persones de confiança del difunt.

És per això que trobem les seves armes guardades en caixes i en diferents cases. La major part d'elles es trobaven dins un caixó tancat amb clau que guardava Bernat de Graner, mercader de Berga.

Entre totes les armes del caixó, destaquem unes peces d'armadura i alguns elements de falconeria. En concret trobem uns espatllerasos d'arnès italià, que cal considerar una peça de luxe, atesa la fama que ja des d'antic tenien les armes italianes, acompanyats d'uns avantbraços, unes manyopes, uns esperons, un flaó, ganivets embeïnats, un carcaix amb sagetes, etc.

L'altre element que crida l'atenció és una llonga i un capell d'astor, dues peces que s'utilitzaven per lligar i per tapar el cap dels ocells de caça utilitzats en l'art de la falconeria.

Les armes italianes i les peces de falconeria, juntament amb la riquesa i els luxes de les seves propietats, ens parlen de Jofre Cardona com un representant d'un tipus de vida, la senyorial i cavalleresca, que a mitjans del segle XV encara es mantenia mínimament a Berga però que anava desapareixent per donar-ne pas a una altra, la del mercader, la de l'home de negocis.

Sibil-la

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 67r.

1444, abril, 22

Sibil-la era la vídua de l'arquer Guillem Noguera. Vivia en una casa al carrer Menorets. Entre els seus béns, hi figuren algunes armes.

Ramon Puig

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 72v.

1448, desembre, 13

Ramon Puig vivia en una casa a la plaça de la vila de Berga. Entre els seus béns, inventariats l'any 1448, s'hi troben diverses armes. Guardava aquestes armes en tres llocs diferents de la casa.

Al celler hi guardava una visarma. Al menjador era on trobem la major part. Allà hi havia una ballesta genovesa, un coltell, una cervellera, unes cuirasses i un mandret. A la cambra on Ramon Puig dormia, hi guardava una espasa i un broquer, les seves armes més personals.

Maties Serra

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 105v.

1452, setembre, 18.

Maties Serra era un paraire que va morir a Berga l'any 1452. Malgrat la seva professió, en principi poc relacionada amb les armes, Maties Serra en disposava d'un bon nombre. Tenia ballestes d'estrep, dards, broquers, cervelleres, etc. Tot això ho guardava al menjador de la casa on vivia, al carrer de les Canals, sota el portal anomenat d'en Riu. La presència d'aquestes armes al menjador de la casa sembla indicar que el seu propietari les apreciava i les guardava en bones condicions i, fins i tot, que en feia una certa ostentació.

Ramon Fuster

Inventari dels seus béns

APBerga. Llibre Notarial 251 f. 85r.

1453, juliol, 14.

Ramon Fuster era un mestre de cases originari de Foix però en el moment de la seva mort residia a Berga on sembla que no hi tenia casa pròpia. Això ens ho mostra el fet que tenia els seus béns escampats per diverses cases, en concret en les de Samsó i Ramon Verneda i Rafael Noguera. Allà, entre eines pròpies del seu ofici i algunes robes, s'hi va trobar una bona ballesta d'acer, una espasa, un carcaix, un ferro de llança i un escut, un armament majoritàriament ofensiu.

Conclusions

- Els inventaris estudiats ens permeten conèixer l'existència, a les llars berguedanes baixmedievales, de diferents peces de l'arnès del cavaller i del cavall, així com també d'una gran varietat d'armes.

- Entre aquestes armes cal destacar la ballesta, l'espasa, la llança, la daga i el punyal.

- De manera molt testimonial, els inventaris berguedans, també ens parlen de l'art de la falconeria, fent esment a una caputxa de cuir per a tapar els ulls als ocells de caça.

- Quant als posadors de les armes, són de totes condicions socials i oficis, des del tintorer Miquel Oller al mestre de cases Ramon Fuster, des del benestant Jofre Cardona al

pagès Arnau Sala. És normal que Sibil-la, vídua de l'arquer Guillem Noguera, disposés, entre els seus béns, d'alguna arma.

* Aquest article és un dels capítols de la tesi doctoral dedicada a l'estudi de Berga a la baixa edat mitjana a partir de l'anàlisi de la documentació conservada a l'Arxiu Parroquial de Berga

Martí de RIQUER: *L'arnès del cavaller. Armes i armadures catalanes medievals*. Edicions Ariel. Barcelona, 1968. Pàg. 104.

**M. Dolors Santandreu Soler
Rosa Serra Rotés**